

Тамара ГОВОРУШКО,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і права,
Український державний університет харчових технологій*

Tamara GOVORUSHKO,
*Candidate of Economic Sciences, Senior lecturer of Chair of economy and right,
Ukrainian State University of Food Technologies*

Олександр ТИМЧЕНКО,
*асистент кафедри економіки і права,
Український державний університет харчових технологій*

Alexander TYMCHENKO,
*Assistant of Chair of economy and right,
Ukrainian State University of Food Technologies*

ПРО РОЗВИТОК ДЕПОЗИТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

ON DEVELOPMENT OF DEPOSIT INSURANCE IN UKRAINE

Розглядаються практичні аспекти формування системи депозитного страхування в Україні та пропонуються напрямки її удосконалення.

Practical aspects of deposit insurance system formation in Ukraine are under consideration and proposed the aims of its improvement.

Страхування депозитів для України – справа нова, але те, що формування її розпочалося, - явище, безумовно, позитивне. Значення цього явища для економіки важко переоцінити. Країна, котра не може подолати кризу неплатежів, не має механізму захисту тимчасово вільних грошових засобів населення, які воно довіряє банкам. За чинним в Україні законодавством у разі банкрутства банку в першу чергу покриваються борги перед бюджетом, в другу – перед юридичними особами і в останню – перед фізичними особами. Тим, хто в черзі останній, як правило, цих засобів не вистачає.

З метою захисту інтересів фізичних осіб – депозиторів комерційних банків, котрі найменше обізнані з тонкощами банківської справи, було започатковано обов'язкове страхування депозитів фізичних осіб в Україні, яке

регламентується постановою НБУ від 28.05.1996 р. №125 “Про тимчасовий порядок формування комерційними банками фонду страхування вкладів фізичних осіб”.

Організаційною структурою, покликаною здійснювати цей вид страхування в Україні, є Міжбанківський фонд обов’язкового страхування вкладів фізичних осіб.

Запровадження страхового захисту депозиторів – фізичних осіб уже раз спіткнулося об “камінь” неузгодженості його із чинним законодавством. Ця спроба датується лютим 1996 р. І хоч вона завершилась невдало, про цей механізм варто згадати, оскільки він являє певний інтерес, як мінімум, з двох причин. По-перше, навіть негативний досвід дуже цінний для тих країн, які ще не мають СДС. По-друге, важлива логіка процесу становлення механізму страхування депозитів.

Формування страхового фонду передбачало такий механізм. По-перше, всі комерційні банки мають бути учасниками страхування депозитів фізичних осіб. По-друге, банки повинні сплатити перший внесок у розмірі 1% статутного фонду банку станом на 1.02.1996 р. до березня цього ж року. У разі порушення цієї вимоги НБУ мав застосувати санкцію у вигляді підвищення норм обов’язкових резервів.

Після першого внеску банки повинні робити щоквартальні відрахування в розмірі 0,5% залишків вкладів фізичних осіб. У разі нагромадження такої суми страхових внесків, яка гарантуватиме відшкодування розміру вкладів, перерахування страхових внесків до страхового фонду припиняється і поновлюється у разі зростання розміру залишків вкладів.

У разі банкрутства банку, фізичним особам, котрі мали депозитний рахунок у ньому, сплачується відшкодування в межах фактичних залишків вкладів на дату визнання банку банкрутом або прийняття рішення про його ліквідацію.

Якщо сума фізичної особи на депозитному рахунку не перевищує в еквіваленті 300 ЕКЮ, відшкодування здійснюється в розмірі 100%. Якщо сума становить в еквіваленті 300-500 ЕКЮ – у розмірі 80%.

Відшкодування здійснюють безготівковим шляхом, перераховуючи відповідні суми на рахунок вкладника у вказаний ним у заяві комерційний банк України.

Право на відшкодування мають усі фізичні особи (резиденти і нерезиденти), котрі мають ощадні вклади, депозити, ощадні сертифікати до запитання, строкові та інші вклади як у національній, так і в іноземній валютах. Валютні вклади відшкодовуватимуться в національній валюті за курсом НБУ.

Реалізацію цієї постанови НБУ призупинено з огляду на необхідність врегулювання цілої низки проблем, які виникли у зв'язку з запровадженням обов'язкового страхування депозитів:

- 1) відрахування банками коштів у страховий Міжбанківський фонд погіршували рівень ліквідності банків;
- 2) розраховуючи рівень нарахування клієнтам за вкладками, банки не брали до уваги витрати, пов'язані з формуванням цього фонду;
- 3) відрахування до страхового фонду має бути віднесено до витрат комерційних банків і не оподатковуватися, але це суперечило б діючому податковому законодавству.

Постанова №125 правління НБУ свідчить про спробу лібералізувати попередню постанову. В ній пропонується такий механізм страхування депозитів.

Фонд страхування створюється комерційними банками за рахунок придбання ними державних цінних паперів та передачі їх на зберігання НБУ.

У разі ліквідації банків НБУ розблоковує державні цінні папери і кошти від їх реалізації передаються в розпорядження ліквідаційній комісії. Вона здійснює відшкодування фізичним особам, котрі мають депозитні рахунки в банку, який підлягає ліквідації, у безготівковій формі на рахунок банку або готівкою. Передбачається, що фонд страхування депозитів фізичних осіб буде

надійним гарантом для вкладників щодо відшкодування їхніх грошових засобів у разі ліквідації або банкрутства банків.

Акумуляовані комерційним банком грошові засоби використовують для надання кредиту підприємствам та установам, вони не вивільнені для одноразового викупу на встановлену НБУ суму державних цінних паперів, отже, цей процес може здійснюватись поступово.

У вересні 1998 року Президент України прийняв Указ №996/98 “Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України”. Згідно з цим Указом НБУ повинен створити Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, та порядок перерахування та використання коштів. Фізичній особі в разі недоступності вкладу в комерційному банку гарантується відшкодування за вкладом та відсотки у розмірі вкладу, але не більше 500,00 грн.

У лютому 1999 року була прийнята Постанова НБУ №72 “Про додаткові заходи щодо забезпечення страхування вкладів фізичних осіб в комерційних банках”. Фактично вона поєднувала дві попередні постанови НБУ. В ній з метою додаткового забезпечення захисту інтересів вкладників комерційних банків, створення реальних можливостей щодо проведення банками розрахунків за своїми зобов’язаннями перед вкладниками НБУ зобов’язує комерційні банки, які мають ліцензію НБУ на залучення вкладів фізичних осіб, створити спеціальний фонд страхування вкладів фізичних та юридичних осіб у розмірі 10% від суми вкладів фізичних осіб за станом на 01.03.1999 року за рахунок придбання ними державних цінних паперів та передачі їх на зберігання до НБУ або шляхом перерахування грошових коштів на депозитний рахунок, відкритий у НБУ відповідно до Порядку формування комерційними банками спеціального фонду страхування вкладів фізичних осіб. У разі прийняття ліквідаційною комісією банку рішення щодо продажу державних цінних паперів, кошти, отримані від продажу, в першу чергу направляються на розрахунки з вкладниками – фізичними особами.

Але ця Постанова проіснувала недовго – у липні 1999 року Правління НБУ визнало її такою, що втратила чинність.

Висновок

На даний час в Україні не має чіткого механізму страхування депозитних вкладів, що створює низку проблем. Для залучення вільних коштів населення та підприємств слід розробити національну систему депозитного страхування.

Вона може набувати різних рис. Проте, як показує міжнародний досвід, в основу побудови цієї системи потрібно покласти такі принципи:

- Інституційний характер організації депозитного страхування, тобто вона має базуватися на створенні самостійного міжбанківського страхового фонду за ретроспективним методом. Фонд має бути керований як товариство взаємного страхування зобов'язань банків перед вкладниками.

- Фонд страхування депозитів має формуватися суворо на страховій основі, що передбачає вирівнювання ризиків окремих банків.

- Участь у депозитному страхуванні усіх банків та інших фінансових закладів, які приймають депозити, обов'язкова.

- Імперативність регуляційних норм діяльності системи депозитного страхування.

- Змішаний характер організації систем депозитного страхування, який передбачає організаційну та фінансову співучасть як недержавних, так і державних структур.

- Обмеженість страхової відповідальності банків установленою квотою відшкодування депозитів.

- Власна участь застрахованих у покритті ризиків неповернення депозитів. Може бути застосована регресивна шкала розрахунку страхового відшкодування.

- Диференціація страхових тарифів у межах банків-страхувальників згідно зі ступенем їх загальної ризикогенності, яка постійно і докладно вивчається фондом депозитного страхування.

- Окремі підходи до страхування вкладів фізичних та юридичних осіб.

▪ Страхове відшкодування надається на одного вкладника, а не на один вклад.

Депозитне страхування, з одного боку, захищає інтереси вкладника, з іншого, воно може призвести до зменшення відсотка за депозитними вкладами та зростання плати за кредит.

І все ж, незважаючи на труднощі, страхування депозитів в Україні пробиває дорогу до життя. Ця дорога не була легкою й для інших країн, але за довіру клієнтів треба платити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України №996/98 (вересень 1998 року) “Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України”.
2. Постанова НБУ №72 (лютий 1999 року) “Про додаткові заходи щодо забезпечення страхування вкладів фізичних осіб в комерційних банках”.
3. Постанова НБУ від 28.05.1996 р. №125 “Про тимчасовий порядок формування комерційними банками фонду страхування вкладів фізичних осіб”.